

izobražen ravnatelj. Morda velja slednje za vsa knjižnična okolja. Bo potrebno popraviti pogoje za zasedbo ključnih delovnih mest v javni upravi: župan, poslanec ...

Vesna: Odgovor je kratek in jednat: spremembe so tiste, ki se jim nismo dovolj posvetili. Tem spremembam, ki so že tu in onim, ki nas še čakajo. Tudi v tem primeru bi za vse nas, ki predstavljamo knjižničarstvo, položila darilo pod smrečico: to je zavedanje, da je sprememba edina stalnica. Izrabljeno? Vsekakor, ampak še zdaleč ne (p)osvojeno.

Kako ocenjujete trenutno stanje knjižničarske stroke v Sloveniji?

Melita: Če gledamo na naše knjižničarstvo z vidika mesta in statusa v družbeni delitvi dela, vidimo, da obstajajo vsi t. i. atributi profesije, torej teoretsko znanje, formalno izobraževanje, nadzor nad vstopom v stroko, določeni so pogoji za strokovno napredovanje, stroka ima svoj etični kodeks in je zakonsko urejena dejavnost. Vzpostavljen je nacionalni bibliografski sistem z vsemi servisi za podporo različnim funkcijam in opraviлом knjižnice, ki omogoča racionalno in na enotnih pravih temelječo dejavnost. Obstajajo številne možnosti za strokovno delovanje in izmenjavo izkušenj v okviru bibliotekarskih društev in njegovega združenja. Na področju knjižničarstva redno izhajajo tako monografske kot serijske publikacije. Skratka – knjižničarska stroka je pri nas tako z vidika dejavnosti kot tudi z vidika znanstvene vede dobro razvita in primerljiva s knjižničarsko najbolj »razvitimi/naprednimi« državam. Bojim pa se, da bodo nekateri ne dovolj preiščeni varčevalni ukrepi, ki so v zadnjih letih doleteli tudi knjižnice in druge organizacije s področja knjižničarstva, v pravi luči svoje posledice še pokazali. Tu mislim na eni strani na upadanje razvojnih sposobnosti knjižnic samih in na drugi strani na zmanjšanje njihovih pozitivnih končnih učinkov na razvoj posameznikov in okolja. Včasih se mi tudi zdi, da ob iskanju novih modelov, konceptov oziroma rešitev v organizaciji in delovanju slovenskih knjižnic, pozabimo na sistemski vidik. Če želimo, da bodo organizacije s področja knjižničarstva

Imejte se kolikor je le mogoče lepo in najbo življenje lahka pernica in ne odeja, težja od kamna. Srečno!

Vesna Horžen

delovale kot členi enotnega sistema in bo njegovo delovanje usklajeno ter učinkovito, moramo zagotavljati tudi ustrezne pogoje za to. Kar med drugim pomeni tudi visoko stopnjo sodelovanja in kooperativnosti ter ustvarjanje pogojev za enakomeren ter primerljiv razvoj vsakega od členov sistema. **Sabina:** Težko ocenjujem trenutno stanje, lahko zapišem le, kako ga zaznavam. V Zvezi bibliotekarskih društev Slovenije poskušamo povezovati vse knjižničarje med seboj, a vedno močnejše občutimo moč prepada, ki ga predstavlja umeščenost knjižnic v različna resorna področja. Vse pre pogosto je to knjižničarjem tudi izgovor, da nekaj skupaj ne počnemo.

Ker je tako lažje. Ker smo zanimivi le mi. In se tako vrtimo v krogu znanega in ne izstopimo iz sence lastne pomembnosti. Dejstvo je, da tako dajemo moč tistim na drugi strani, kdorkoli že je tam. Izjemno velik problem v današnji družbi je problem (ne)pismenosti. Sistemski problem. Tukaj smo knjižničarji tisti, ki imamo dolžnost, da opozorimo na prepotrebno spremembo načina delovanja v celotni družbi. Kljub temu, da sodi vprašanje pismenosti v šolski resor, se knjižničarji ne smemo ustaviti pri vlogi pomočnika ali opazovalca. Problem (ne)pismenosti je odraz družbe do bralne kulture. Bralna kultura je nekaj bistvenega, vrednota, ki je temelj res vsega v družbi in ne nek luksuz, ki ga postaviš na ogled, ko želiš izstopati in nastopati.

Vesna: Želela bi si, da bi lahko na splošno odgovorila tako, kot so včasih rekla (ali pa še rečejo) učiteljice otrokom: le tako naprej! Vendar to velja le za nekatera področja knjižničarstva, za druga pa bi raje rekla: bolj se botebapotruditi!

Kateri življenjski moto vas osebno najbolj navdihuje?

Melita: Poskušam slediti zelo enostavnemu cilju, in sicer da je treba imeti življenje in tiste, ki te tako ali drugače spremljajo na življenjski poti, rad. In da se moraš vsako jutro posebej veseliti izzivov, ki te čakajo ta dan, in oseb, ki jih boš srečal ter z njimi mogoče zgolj delil drobne radosti ali pa reševal male in velike dileme. **Sabina:** Moja družina, moj navdih. **Vesna:** Kaj me navdihuje, je odvisno od mojega razpoloženja oziroma življenjske situacije, v kateri se znajdem, zagotovo pato niso izreki. Navdihujejo me dobra literatura, mi, gledališke predstave. Navdihuje me tišina, ko pada sneg, trava, valjujoča v poletnem vetru, pravzaprav vsa narava. Predvsem pa me navdihujejo modri ljudje. ●

Plagiatorstvo in njegovo preprečevanje

Ivan Kanič
UL Ekonomska fakulteta
Evropski dokumentacijski center
ivan.kanic@ef.uni-lj.si

Študijska in raziskovalna dejavnost zahtevata stalen stik in tesno povezanost z znanjem ter zamislili drugih ljudi, beremo njihova besedila, poslušamo njihova predavanja, z njimi razpravljamo in njihove misli vključujemo v svoje pisanje. Ob tem sta nujno potrebna spoštovanje njihovega dela in nedvoumno priznavanje njihovega deleža v našem prispevku. Uporaba teh idej in besedil brez jasne navedbe vira informacij ter deleža in zaslug drugih avtorjev ni dopustna, v akademskem okolju še najmanj. S temi smernicami želimo vsaj malo doprinesti k izogibanju in preprečevanju tega neetičnega pojava, ki žal ni tako redek. To besedilo je pripravil avtor Ivan Kanič kot član Etične komisije Ekonomske fakultete UL v okviru ene od dejavnosti za ozaveščanje študentov in njihovo seznanjanje z etičnim kodeksom in v njem predstavljenimi vrednotami.

Kaj je plagiatorstvo

Nekorekten odnos do intelektualne lastnine in njeno prisvajanje, pa naj bo to namerno kot kraja ali nenamerno, zaradi nepoznavanja in iz površnosti, je eden večjih problemov informacijske družbe, ki se ga mnogo premalo zavedamo. Plagiatorstvo pogosto razumevamo zelo poenostavljeno samo kot kopiranje vsebine drugega dela v celoti ali uporabo izposojenih idej nekoga drugega, vendar izraza *kopiranje* in *izposojanje* nehote prikrivata resnost prestopka.

Plagiatorstvo predstavljajo vsi načini prisvajanja katere koli oblike tujega avtorskega dela in nespoštovanje moralnih pravic avtorja, zlasti pa:

- predstavljanje tujega dela kot lastno,
- kopiranje besedila ali drugih vrst avtorskih del, vključno s slikovnim in notnim gradivom, avdioposnetki, avdiovizualnimi deli, računalniškimi programi, skicami, načrti ..., nekoga drugega brez navedbe vira oz. avtorstva,
- kopiranje stavka in spreminjanje besed v njem brez navajanja vira oz. avtorstva,
- opustitev grafičnega oblika v navedbi besedila, ki nedvoumno kažejo, da gre za navedek,
- podajanje nepravilnih ali zavajajočih podatkov o viru navedbe.

Iz navedenega izhaja, da je plagiatorstvo goljuha, hotena ali povzročena iz površnosti in pogosto tudi neznanja, ki obsega tako krajo intelektualnega dela nekoga drugega kot tudi kasnejše prikrievanje tega dejstva. Prisvajanje celotnega dela še nekako sprejemamo in razumemo kot plagiatorstvo (npr. t. i. literarna kraja), pri kopiranju in uporabi delov, odlomkov, idej pa se pogosto spozabljamo in spregledamo resnost dejanja. Plagiatorstvo namreč predstavljajo vse oblike prisvajanja in nespoštovanja tujega avtorskega dela, zlasti pa predstavljanje tujega dela kot lastno. Sem sodi tudi kopiranje oz. prepisovanje tolikšne količine besedila ali idej iz drugega vira, da predstavljajo večji del novega dela, ne glede na to, ali je vir korektno naveden ali ne.

V največjem številu primerov bi se lahko izognili plagiatorstvu že z ustreznim

navajanjem vira, na kar pogosto v resnici pozabljamo oz. potrebo po tem spregledamo. Za izogib plagiatorstvu najpogosteje zadošča že preprosto priznanje, da je bilo določeno gradivo prevzeto od drugod, in zadostna informacija bralcu, kje lahko uporabljeni vir najde. Ustrezno in pravilno (zadostno) citiranje je še vedno tudi v akademskem okolju problem, ki ga premalo obvladamo.

Zanimiva je zgodovina plagiatorstva, ki je dobilo negativno oznako nemoralnega dejanja v Evropi šele v 18. stoletju. Pred tem so skozi vso zgodovino civilizacije avtorje in umetnike vzpodbujali h kar se da vernemu posnemanju mojstrov in vzornikov, da bi se izognili "nepotrebemu izumljanju". Nov moralni koncept obsojanja takega početja se je razvil najprej v akademskem okolju, nato še v novinarstvu. Danes je plagiatorstvo akademska sleparija in sramota, v novinarstvu pa kršitev novinarske etike, v obeh primerih z resnimi posledicami. V umetnosti so stvari še vedno precej drugačne, delno zaradi še vedno prisotne težnje po (studioznem) posnemanju mojstrov preteklosti in sodobnosti, delno pa zaradi mnogo bolj nedoločljive podobnosti med izvirnikom in plagiatom. Izrezovanje in ponovna uporaba (copy & paste) dokumentov ali njihovih delov z internetnih strani je postalo "tolerirani" fenomen današnjih dni, ki se ga večji del pišočih in drugače ustvarjajočih pogosto sploh ne zaveda oziroma mu pripisuje povsem minorni pomen. Na razpolago so celo brezplačna računalniška orodja, namenjena prav takemu početju (programiranemu generiranju naročenih besedil ob uporabi fragmentov že objav-

ljenih avtorskih besedil) in v svojem oglaševanju to prav ponosno poudarjajo. Žal gre danes vse prepogosto za besedila ali dele besedil, slike, zvočne in videoposnetke, ki jih množice brez slabe vesti javno predstavljajo kot svoje ali "pozabijo" povedati, da niso njihovo delo. Cele spletne strani in objave na blogih se nenadoma pojavljajo kot delo "novega avtorja" in pod njegovim imenom in brez kakršne koli omembe izvirnega vira ali avtorja.

Zakaj prihaja do plagiatorstva?

Razlogi in vzroki za plagiatorstvo so različni, želja po uspehu in slavi brez truda, sem sodi tudi pridobivanje nazivov, pomanjkanje časa, znanja in sposobnosti za pripravo dobrega dela v zahtevanih rokih in zahtevane kakovosti, nespoštovanje tujega znanja in truda nasploh, osnovno nepoznavanje pravil in norm ustvarjanja, kar je v akademskem okolju že s strokovnega vidika nedopustno, ali pa navadna površnost in z njo povezano opuščanje citiranja, najpogosteje pa se poveže nekaj od teh vzrokov.

Zanimiv fenomen, ki se ga redki zavedajo, je *samoplagiatorstvo*, ki mu ironično lahko rečemo tudi "*recikliranje*", in je ponovna uporaba večjega dela povsem identičnega lastnega, že prej objavljenega besedila brez navedbe izvirnega dela. Pravno gledano ni s tem nič narobe, saj avtor ponovno uporabi svoje lastno delo in ga torej ni nikomur ukradel, v akademskih in raziskovalnih sferah pa je seveda zelo neetično, saj mora biti znanstveno in raziskovalno delo izvorno v segmentih, ki niso citirani, enako velja za objave v časopisih. Za besedila informativnega in strokovnega značaja to ne velja, je pa lahko pravno sporno npr. zaradi prejema avtorskega honorarja za isto besedilo pod različnimi naslovi ali pri dveh založnikih.

Kateri so najpogostejši vzroki za plagiatorstvo?

Med najpogostejše razloge za plagiatorstvo uvrščamo:

- Nepoznavanje metodologije raziskovanja in pisanja

- Pomanjkanje znanja na področju raziskovanja, predvsem na področju poznavanja metodologije znanstvenega dela in avtorskih pravic.
- Neustrezno vrednotenje internetnih virov, pri čemer vse prepogosto prevladuje nepisano "pravilo", da je na spletu vse prosto in dovoljeno uporabljati neomejeno ter brez kakršnega koli navajanja pravega avtorja (t.i. tiho prisvajanje tujega avtorskega dela, najpogosteje slik in videoposnetkov, prav tako seveda celih besedil ali njihovih delov).
- Neločevanje plagiatorstva in parafraziranja: sprememba ali zamenjava nekaj besed v prisvojenem besedilu ali zamenjava njihovega vrstnega reda v stavku še ni parafraziranje, zato je navedba pravega avtorja obvezna. Tudi za korektno parafraziranje sicer velja, da zaradi vsebovanih idej, zamisli potrebuje navedbo vira.
- Nepoznavanje terminologije, na primer neustrezno razločevanje med avtorskim delom in delom v javni domeni, neustrezna interpretacija, kdaj je neka trditev splošno znano dejstvo.
- Neustrezni lastni zapiski so pogost vir t.i. nenamerne plagiatorstva, ker pisec med študijem in pripravo izpiskov ne evidentira pravilno ali dovolj natančno besedil in avtorjev, iz katerih črpa zamisli.
- Nepoznavanje pravil ustreznega citiranja je najpogostejši vir t.i. nenamerne plagiatorstva, saj neustrezno, nejasno ali nezadovoljivo navajanje pravega avtorja prav tako sodi med plagiate, pa čeprav zaradi neznanja.
- Nepoznavanje in nerazumevanje osnovnih konceptov
- Plagiatorstvo
V družbi je vse premalo prisotno zavedanje, da plagiatorstvo ni samo prisvajanje celotnega dela, npr. članka ali knjige, in prisvajanje neupravičenega avtorstva nad celoto, temveč tudi nespoštovanje pravic avtorja do posameznih delov njegove stvaritve, tudi posameznega stavka, slike, grafa, koda, zamisli ipd.
- Intelektualna lastnina, avtorske pravice, javna domena
V družbi je vse premalo prisotno zavedanje, da krajaje ne obsega zgolj

prisvajanja materialnih dobrin, pač pa tudi prisvajanje intelektualnih stvaritev in njihovih sestavnih delov. Vse pogostejši pojav del v javni domeni tudi ne pomeni, da jih ni potrebno ustrezno citirati, saj javna domena posega samo v materialne avtorske pravice, v moralne avtorske pravice pa ne.

● Splošno znanje

V nekaterih primerih, predvsem v strokovnih in znanstvenih okoljih, je včasih težko razločevati med splošnim znanjem in znanjem, ki je avtorsko zaščiteno. V takem primeru dvoma je potrebno ustrezno citiranje.

● Spletne informacije niso splošno znanje

Izjemen porast spletnih virov in spletnega objavljanja sta vzbudila do tega brezbrizen odnos in lažen občutek, da so informacije na spletu splošno znanje, kar pogosto ni res. Tudi kolektivne vire (npr. Wikipedija) se citira enakovredno individualnim avtorskim delom. Ob tem opozarjamo na dejstvo, da na nekaterih univerzah oz. fakultetah Wikipedije kot vira v študentskih pisnih izdelkih ni dovoljeno uporabljati.

● Zunanji vplivi

Pritiski okolja, tekma za štipendije, položaje, službena mesta so pogosto vzrok celo namernega plagiatorstva, saj avtor ob pomanjkanju časa in v tekmi za doseganje (kvantitativnih) strokovnih in znanstvenih ciljev poseže po neetičnih metodah, ki mu ta cilj sicer omogočijo doseči, ob tem pa krši norme z različnimi oblikami plagiatorstva in nespoštovanja avtorskih pravic drugih. Pri tem gre lahko za prisvajanje delov besedil, posameznih slik, tabel ipd., žal včasih del v celoti.

● Študentska etika in odnos (do) univerze
Študentsko zavedanje, da so vstopili v svet akademskega ustvarjanja, kjer bi morala veljati stroga etična merila spoštovanja avtorja in njegovega dela ter ustvarjalnosti, je v različnih okoljih na različnih ravneh. Na fakultetah Univerze v Ljubljani akademsko okolje pričakuje, da študentje striktno upoštevajo določila *Pravilnika o preverjanju podobnosti vsebine elektronske oblike pisnega zaključnega dela študija in pogojev začasno nedostopnost vsebine pisnega zaključnega dela študija*¹.

● Potrošniška mentaliteta na področju znanja in izobraževanja povečuje lažni občutek, da je prisvajanje materialnih dobrin kraja, prisvajanje intelektualne lastnine in nespoštovanje avtorskih pravic pa zgolj neprijetna okoliščina oz. spodrseljaj, kar seveda ne drži.

● Vplivi osebnosti

● Slaba organizacija časa in dela pogosto privedeta avtorja v položaj, ki je bil opisan že zgoraj (pritisk okolja, tekmovalnost...) in pogojuje tako nenamerno plagiatorstvo (nenatančnost, površnost pri citiranju ali njegovo opuščanje zaradi dolgotrajnega in obremenjujočega iskanja podatkov o viru) kot tudi namerno plagiatorstvo, saj avtor ob pomanjkanju časa in kratkih rokih za oddajo dela poseže po neetičnih metodah, ki mu sicer omogočijo pravočasno oddajo besedila, ob tem pa krši norme z različnimi oblikami plagiatorstva in nespoštovanja avtorskih pravic drugih. Tudi v tem primeru gre lahko za prisvajanje delov besedil, posameznih slik, tabel ipd., včasih pa tudi avtorskih del v celoti.

● Moralne in etične norme so v različnih družbenih in poklicnih okoljih na različnem nivoju, ponekod žal tudi vse nižjem.

● Kulturni vplivi

● Dojemanje in odnos okolja do plagiatorstva
V družbi je vse premalo prisotno zavedanje, da je tudi plagiatorstvo v vsaki obliki vrsta kraje in nespoštovanje osnovnih pravic drugega avtorja. Neustrezno in nepooblaščen kopiranje ter drugo reproduciranje avtorskih del pomeni nespoštovanje njegovih materialnih avtorskih pravic, plagiatorstvo pa posega v njegove moralne avtorske pravice. Pri tem odigra svojo vlogo ustrezna zakonodaja, predvsem pa širša kultura na tem področju. Razlike med različnimi kulturnimi okolji so lahko zelo velike. Prisvajanje tuje stvaritve in njeno predstavljavanje kot svoje je v akademskem okolju še posebej neetično.

Odkrivanje plagiatorstva

Donedavno so bili pri objavljenih pisnih delih (tiskana in v elektronski obliki) predvsem bralci tisti, ki so, pogosto povsem slučajno, odkrili pojave plagiatorstva,

v akademskem okolju najpogosteje načrtno po funkciji ali dolžnosti, npr. uredniki strokovnih in znanstvenih revij ali monografi, recenzenti ter mentorji. Osnovno orodje pri njihovem delu je bilo predvsem poznavanje že napisanega in opažanja nekaterih posebnosti v besedilu, ki so ga ocenjevali, npr. nenadne spremembe stila, besedišča ipd. Danes lahko tudi enostavno iskanje krajšega odlomka besedila, nekaj vrstic ali nekaj stavkov, v iskalnih orodjih kot je Google, odkrije podobna ali identična besedila na spletu, če so le bila objavljena v elektronski obliki.

Predvsem za uporabo v akademskem okolju paje bilorazvitih več učinkovitih računalniških sistemov za odkrivanje in s tem tudi preprečevanje plagiatorstva. Vsi delujejo na principu statistične obdelave besedil in njihove primerjave z obstoječo bazo znanja, to je v preteklosti napisanimi besedili, ki služijo za primerjavo. Ta baza mora biti čim obširnejša, raznolika in predvsem seveda v istem jeziku kot dela, ki jih preverjamo. Prav zato imajo angleško govoreča in pišoča okolja pred nami veliko prednost. Pomembno je spoznanje, da ti sistemi plagiatorstva sami ne odkrivajo, pač pa ocenjevalca opozarjajo na podobne dele besedil in izračunajo odstotek podobnosti, presoja in odločitev, ali gre za plagiat ali ne, paje prepuščena človeku, navadno profesorju oziroma mentorju, lahko tudi uredniku, če pred objavo članke preverja. Velika večina uredništev resnih časopisov danes to že počne. Eden takih programov je *Turnitin*, ki ga že nekaj let uporablja več fakultet Univerze v Ljubljani, svoj lasten sistem pa uporablja Univerza v Mariboru. Preverjanje vseh zaključnih del pred dokončno oddajo je tako postalo del standardnih postopkov. Ob tem je potrebno opozoriti tudi na dejstvo, da uspešno opravljen preizkus plagiatorstva z računalniškim orodjem še ne pomeni nujno, da ne gre za plagiat. Mogoče je denimo, da se izvorno besedilo, na osnovi katerega bi bilo mogoče izračunati indeks podobnosti, še ne nahaja v relevantni bazi znanja.

Plagiatorstvo v akademskem okolju

Spoštovanje avtorskega dela in dojemanje plagiatorstva kot neetično dejanje je

pomemben element akademske integritete, ta pa je prepoznana kot ena temeljnih vrednot akademske skupnosti. Zato ni naključje, da je izpostavljena tudi v etičnih kodeksih nekaterih slovenskih fakultet². Ustrezno priznavanje avtorstva in njegovega navajanja velja zato za vse člane akademskega okolja in za vse vrste del - od krajših pisnih sestavkov do zaključnih nalog in strokovnih ter znanstvenih objav.

V akademskem okolju zato pri pripravi seminarskih nalog, zaključnih strokovnih nalog, diplomskih del, magistrskih del in doktorskih disertacij svoje misli, spoznanja, podatke, ilustracije in podobno jasno ločujemo od misli, spoznanj, podatkov, ilustracij in podobnih prispevkov drugih avtorjev. Navodila, kako to naredimo, ter številni ilustrativni primeri so na voljo v okviru prenekaterega spletnega mesta, kjer študentje najdejo napotke za pripravo in oddajo zaključnih del.

Plagiatorstvo samo zakonsko ni sankcionirano in zato ni kaznivo dejanje, lahko pa proti plagiatorju sproži civilno oziroma odškodninsko tožbo avtor oz. nosilec avtorskih pravic. Je pa zato nespoštovanje pravic avtorja oziroma plagiatorstvo nedvomno neetično dejanje, še zlasti v akademskem okolju, ki zato praviloma ne tolerira niti t.i. *samoplagiat*. Plagiatorstvo je v tem okolju večplastno, na eni strani kot neupravičeno nespoštovanje in prisvajanje avtorstva nekoga drugega, po drugi pa neupravičeno pridobivanje nekaterih drugih koristi, npr. zaključnih listin, nazivov, statusa v tem okolju in podobno.

Resnica in posledice predložitve plagiata

Plagiat starejšega, samo natisnjene delo, se najpogosteje razkrije samo ob uporabi, to je temeljitem študiju, ko načitani bralec prepozna dele nekega drugega besedila ali kot novost predstavljenih zamisli. V preteklosti je bil to tudi edini način preverjanja študentskih izdelkov, ki so ga opravljali mentorji, pri strokovnih in znanstvenih objavah pa uredniki in recenzenti. Zaključne naloge (diplomska in magistrska dela, doktorske disertacije)

v nekaj pičlih izvodih navadno niso prišle v širšo javnost in je bilo za večino malo verjetnosti, da bo kdo odkril kaj neprijetnega. Objavljene knjige in članki so bili bolj pod budnim očesom strokovne in znanstvene skupnosti.

V času elektronskega pisanja in objavljanja so vsa ta dela podvržena kontroli že takoj ob oddaji, praviloma še pred zagovorom oz. objavo, zaključne naloge na izobraževalnih institucijah, knjige in članki pa pri urednikih in založnikih. Profesor lahko zahteva preverbo s programom Turnitin tudi za seminarske naloge in druge pisne izdelke, če meni, da je to potrebno. Ker pa so praviloma vsa zaključna dela objavljena v celoti na spletnih straneh fakultete oz. v Repozitoriju UL, ostanejo na očeh javnosti tudi po zagovoru. Pokazalo se je, da je bilo na ta način v preteklosti ugotovljenih več plagiatov. V nekaterih okoljih od študentov zahtevajo, da pred oddajo pisnega dela že sami z ustreznimi programi opremo preverijo, če besedilo ne kaže znakov plagiatov in pomanjkljivost še pred oddajo odpravijo.

Kaj pa, če se za neko delo ugotovi, da je plagiat? Posledice so lahko na treh nivojih. Nedvomno je to v prvem trenutku in takoj sramota zaradi odkritja nečastnega in neetičnega dejanja, te pa se je v akademskem okolju težko otresti. Glede na način in obseg plagiatstva lahko sledijo v skladu s pravilniki fakultete in/ali univerze tudi nekatere sankcije, v nekaterih primerih tudi odvzem neupravičeno pridobljenega naziva. Popresoji pravega avtorja lahko glede na obseg in pomembnost plagiranega dela sledi tudi osebna odškodninska tožba.

Kaj je dopustno, kaj nezaželeno in kaj ni dovoljeno?

Osnovno vodilo akademskega pisanja mora biti, da je strokovno in etično nesprejemljivo kakršno koli prisvajanje tujega avtorskega dela ali njegovih sestavnih delov, zato je treba natančno, pravilno in popolno navajati vse od drugod prevzete podatke in dele besedil. V ta namen je treba že ob pripravi natančno dokumentirati in opremiti s

popolnimi in natančnimi podatki o viru vse zapiske in izpiske, saj je kasneje zelo težko ali celo nemogoče poiskati izvorna besedila in odlomke v njih. Isto velja za vse fotokopije in iz spletnih virov shranjena besedila ali njihove dele, vključno s posameznimi slikami, tabelami, grafi ipd. Marsikateri vir, tudi tiskan, je lahko po letu ali več celo nedosegljiv, na osebni računalnik shranjeni članki pa pogosto ne vsebujejo vseh potrebnih podatkov. Ob dolgotrajnem študiju postanejo besedila in misli v njih tako znane, da je vse težje ločevati med prebranimi avtorski besedili in t.i. splošnimi dejstvi. Vse to zlahka privede do nenamernega plagiatstva.

Ustrezno natančno in popolno, strokovno in v skladu z zahtevami institucije, najbo citirano vsako besedilo, tudi posamezen stavek, ki je prenesen iz dela drugega avtorja. Izgovor, da je tako ali tako samo nekaj besed, ne sme biti izgovor za prilaščanje tujega dela. Na fakultetah pogosto veljajo za citiranje pravila oziroma standard APA³.

Avtorji se, predvsem za pojasnjevanje, opisovanje okoliščin ali ozadja, preteklih doganj ipd., pogosto zatekajo k parafraziranju in šeraje povzemanju. Oboje je ustrezna in dovoljena oblika podajanja vsebine, ki pa v večini primerov vendarle zahteva navedbo vira, saj praviloma ne gre izključno za povzemanje besed, temveč tudi v njih predstavljenih misli, zamisli, podatkov izvirnega avtorja.

Vključevanje obsežnih delov besedila, tudi v primeru, da so v narekovajih in z ustreznimi navedbami vira, ni dovoljeno, prav tako ni akademsko sprejemljivo, da bi bilo novo delo sestavljeno pretežno iz citatov, pa četudi ustrezno navedenih.

Deli prevedenega besedila morajo biti pravilno in popolno opremljeni z navedbo vira, tudi če kot prevod še ni bilo objavljeno in smo ga prevedli sami. Citat mora biti opremljen s podatkom o prevajalcu.

Objava celotnega, skrajšanega ali predelanega avtorskega dela v nobenem

primeru ni dovoljena, ker pomeni grobo prisvajanje tujega avtorstva. Izjema je seveda izrecno dovoljenje avtorja v tak poseg, kar pa vpliva na (avtorsko) vlogo osebe, ki ji je bilo tako dejanje dovoljeno (postane avtor predelave).

Oblike nekorektnega upoštevanja in navajanja avtorstva

Najenostavnejše navodilo v izogib plagiatstvu je: vedno, kadar pisec ni v celoti avtor besedila ali njegovega sestavnega dela (poved, grafikon, tabela, slika ipd.), je treba to priznati in jasno navesti zasluge oz. vlogopravega avtorja. To velja predvsem, kadar uporabimo v svojem delu

- zamisli, mnenja, teoretična spoznanja nekoga drugega,
 - dejstva, statistične podatke, grafi, risbe, posamezne informacije, ki niso splošno znanje,
 - dele govorenega ali zapisanega besedila,
 - parafrazo govornega ali zapisane besede.
- Obsežnejših delov besedila se praviloma ne vključuje v lastno delo niti ob uporabi narekovajev in z navedbo izvirnega avtorja.

Nadopustne in kot plagiat bodo prepoznane zlasti naslednje oblike:

- Pripisovanje svojega avtorstva celotnemu delu, ki ga je po naročilu plagiatorju napisala druga oseba (t.i. *ghostwriter*). V določenih primerih je to tudi kaznivo dejanje, za katerega je predvidena najvišja kazen zapor do treh let (KZ-1, 252. člen).
- Neupravičeno pripisovanje svojega avtorstva celotnemu delu nekoga drugega (t.i. popolni plagiat)
- V akademskem okolju tudi oddaja lastnega dela (npr. seminarske naloge, članka) ali njegovih delov brez jasne oznake za različne namene (npr. isti članek dvema založbama, isto besedilo kot seminarska naloga pri dveh predmetih) (t.i. samoplgiat)
- Predstavljanje prevoda celotnega besedila ali njegovega dela kot lastnega oz. brez ustrezne navedbe izvirnega besedila (t.i. prevodni plagiat)
- Prevzem delov besedila, slik, grafov ipd. iz tujega dela brez uporabe narekovajev in ustrezne navedbe citiranega dela (najpogostejša oblika plagiatorstva)

- Prevzem delov besedila iz tujega dela z manjšimi spremembami in prilagoditvami (zamenjava nekaterih besed in/ali sprememba njihovega vrstnega reda, preureditev stavka, vrivanje krajših lastnih besedil v tuje) brez jasne navedbe vira (najpogostejša oblika plagiatorstva)
- Tak prevzem besedila, ko pisec vir sicer citira, vendar ne v kontekstu oz. na za to besedilo ustreznem mestu (npr. citat šele v opombi na koncu besedila).

Kako se izogniti plagiatorstvu?

- Uporabite narekovaje vedno, kadar uporabite besedilo, tudi posamezen stavek ali njegov del, iz nekega drugega besedila. To upoštevajte tudi pri študiju in pripravi zapiskov, saj se kasneje pogosto pozabi (plagiatorstvo "iz površnosti").
- Ne pozabite natančno in pravilno navesti vira te navedbe. Upoštevajte zahtevani stil citiranja in s tem povezane podrobnosti glede na različne vrste dokumentov in zahteve mentorja oziroma institucije.
- Citiranje seveda ni potrebno za t.i. splošno znanje oziroma splošno znana dejstva.
- Parafrazirajte prebrano vsebino, pri tem pazite, da ne bo šlo zgolj za zamenjavo nekaj besed in/ali preoblikovanje stavkov. Prebrano kritično ovrednotite in smiselno povzemite s svojimi besedami. Citiranje parafraziranega dela je še vedno potrebno!

Nekaj izrazov in njihov pomen

avtorska pravica – pravica avtorja, da premoženjsko izkoristi svoje delo, da je priznavan in navajan kot avtor (materialna avtorska pravica, moralna avtorska pravica, male avtorske pravice, velike avtorske pravice)
 avtorsko delo – duhovna stvaritev s področja umetnosti, znanosti in drugih področij duhovne ustvarjalnosti ne glede na vrsto, način in obliko izražanja⁴
 avtorstvo – dejstvo, da je oseba izvirni avtor dela
 bibliografski citat (tudi: citat, bibliografska navedba, bibliografska referenca, referenca) – navedba bibliografskih podatkov o dokumentu, publikaciji v drugem dokumentu, publikaciji zaradi identifikacije citiranega dela, publikacije

citac (tudi: navedek) – besedilo, del besedila, ki je naveden dobesedno citiranje (tudi: navajanje) – 1. dobesedno podajanje dela drugega besedila, praviloma z navedbo vira; 2. podajanje bibliografskih podatkov o dokumentu, publikaciji, npr. citiranje literature
 intelektualna lastnina – intelektualna stvaritev, ki se jo lahko zaščiti z avtorskimi pravicami
 javna domena – delo v javni domeni lahko uporabi vsakdo, ne da bi moral zaprositi za to pravico ali plačati kakršno koli odškodnino. V elektronskem okolju pogosto dela z licenco CC. Tudi dela v javni domeni je treba ustrezno citirati.
 kršitev avtorskih pravic – prilaščanje oz. neupravičeno izkoriščanje materialnih ali moralnih avtorskih pravic nekoga drugega namerno plagiatorstvo – uporaba celotnega dokumenta ali njegovih delov in njegovo predstavljanje kot lastno delo. Sem sodi tudi kraja obsežnejših zamisli navajanje (tudi: citiranje) – 1. dobesedno podajanje dela drugega besedila, praviloma z navedbo vira; 2. podajanje bibliografskih podatkov o dokumentu, publikaciji, npr. citiranje literature
 navedek (tudi: citat) – besedilo, del besedila, ki je naveden dobesedno nenamerno plagiatorstvo – površno, nepravilno ali pomanjkljivo citiranje, ki lahko povzroči pri bralcu napačno sklepanje o pravem avtorju ali onemogoči njegovo prepoznavanje
 parafraziranje – preoblikovanje krajšega besedila ali njegovega dela z drugačnimi besedami, stavčnimi konstrukcijami, pogosto zaradi pojasnjevanja oz. lažjega razumevanja
 plagiatorstvo – vsi načini prisvajanja katere koli oblike tujega avtorskega dela in nespoštovanja moralnih pravic avtorja oz. predstavljanje njegovega dela kot svoje lastno
 poštena raba – nadaljnja uporaba avtorskega dela tako, da so spoštovane vse pravice avtorja
 povzemanje – skrajšana predstavitev izvirnega dela besedila, navadno z drugimi besedami in poenostavljeno priznavanje avtorstva – ustrezno, pravilno in prepoznavno navajanje avtorja in njegovega dela tako, da je povsem jasno, kdo ima zanj zasluge

samoplgiat – ponovna uporaba lastnih že objavljenih del brez ustrezne navedbe predhodne objave.
 soavtorstvo – avtorstvo dveh ali več avtorjev istega, v sodelovanju pripravljene delo
 spletno plagiatorstvo – kopiranje in nalaganje celotnih člankov in drugih dokumentov ali njihovih delov (slike, videoposnetki, grafi, tabele ipd.) s spleta ter njihovo nadaljnje objavljanje brez ustrezne navedbe avtorja
 splošno znano dejstvo – dejstvo, ki ga pozna širši krog ljudi in ga navadno obravnava že večje število strokovnih, znanstvenih del, oz. zanj lahko trdimo, da je splošno znano (npr. Evro je bil uveden v Sloveniji kot uradna valuta 1. januarja 2007) ●

¹ Pravilnik je dostopen na spletnem naslovu <https://repozitorij.uni-lj.si/Dokument.php?id=83380&lang=slv>

² Npr. Etični kodeks Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani.

URL: http://www.ef.uni-lj.si/media/document_files/brosure/eticni_kodeks_1_6_2015.pdf

³ Publication Manual of the American Psychological Association. APA, 2013. URL: <http://www.apastyle.org/>

⁴ Pravni terminološki slovar. Založba ZRC, 1999.